

Steeds meer verwarde mensen belanden op straat Laat mensen niet tussen wal en schip vallen

Marjan Hurkmans
Vilans

Er zijn mensen die ondersteuning nodig hebben maar door de transitie tussen wal en schip dreigen te vallen. Dat wordt bevestigd in een peiling van Vilans. Het gaat om mensen waarvan je aan de buitenkant niet ziet dat ze een beperking hebben, zoals mensen met autisme of een psychische stoornis. Vilans roept iedereen in de eerste lijn op om alert te blijven op signalen van deze mensen en mee te denken: hoe zorgen we dat zij in beeld blijven?

Vilans hield de peiling onder zeventien professionals en ervaringsdeskundigen met specialistische kennis uit praktijk, beleid en management. Zij geven aan dat ze niet weten om hoeveel mensen het gaat, maar het betreft in ieder geval vijf groepen cliënten: met een zintuiglijke beperking, met een verstandelijke beperking en gedragsproblematiek, met autisme, met een niet-aangeboren hersenletsel en met een ernstige psychiatrische stoornis.

Levensgebeurtenissen

Deze vijf groepen hebben gemeen dat je aan de buitenkant meestal niet ziet dat ze een kwetsbaarheid hebben. Ze functioneren vaak prima tot er een levensgebeurtenis plaatsvindt: ze krijgen kinderen of er overlijdt iemand in hun directe omgeving. Dan blijkt dat ze niet meer zelfstandig kunnen functioneren, dat het ze niet lukt om zelf passende zorg te regelen en dat ze ook geen mensen om zich heen hebben die dat voor hen oppakken.

In de media

In 2015 zijn verschillende incidenten in het nieuws gekomen. 'Gemeenten overschatten licht verstandelijk beperkten', luidt een kop na een sterfgeval in Zoetermeer in een gezin met ouders met een licht verstandelijke beperking. Op NOS Radio wordt gewaarschuwd dat 'gemeenten autisten laten vallen'. In Metronieuws verschijnt een artikel dat medewerkers in de GGZ zich zorgen maken over het rappe tempo waarin het aantal plekken in instellingen wordt afgebouwd.

Resultaat is dat steeds meer verwarde mensen hun toevlucht zoeken in treinen en op straat.

Hoe komt het?

Uit de peiling van Vilans blijkt dat de uitgangspunten van de transitie gezien worden als een goede ontwikkeling, er liggen kansen. In de praktijk spelen echter knelpunten waardoor deze groepen in het nauw komen. Het gaat immers om mensen die steun krijgen vanuit diverse wetten vanwege hun complexe ondersteuningsvraag. Door de scheiding van de wetten gaat het te vaak over onder welke wet iemand valt en te weinig over wat iemand nodig heeft. Er wordt heen en weer geslingerd met klanten. Gemeenten lijken niet voldoende expertise in huis te hebben om de ondersteuningsvraag goed in beeld te krijgen en kennen de professionals met specialistische kennis van deze doelgroepen nog onvoldoende. In de situaties waarin het wijkteam en specialisten al wel samenwerken, zijn de professionals uit de praktijk positief. Het blijkt dan dat familie meer betrokken is en dat de ondersteuning eenvoudiger is dan voorheen.

Wees alert

De zeventien professionals waar Vilans mee heeft gesproken komen met mogelijke oplossingen om te voorkomen dat deze mensen tussen wal en schip vallen. Hun belangrijkste advies voor wie werkt in de eerste lijn: wees bewust van deze groepen cliënten, juist omdat je aan de buitenkant niet ziet dat ze ondersteuning nodig hebben. De experts benadrukken dat het belangrijk is om over basiskennis te beschikken over de aandoening van een cliënt zodat je kunt signaleren. Je weet dan beter wat er voor die cliënt nodig is als je een niet-pluisgevoel hebt. Eén van de geïnterviewden: "Vraag altijd of er iets gebeurd is waardoor iemand uit balans is geraakt. Pas daarbij je communicatie aan: praat rustig en eenvoudig en toets of die ander het snapt." Een andere tip: maak geen keten van A naar B naar C maar maak met professionals een kring rondom een cliënt en spreek af wie de contactpersoon is.

Schakelen

En loop je vast of heb je vragen? Dan is het volgens de geïnterviewden van belang om tijdig te schakelen met professionals met specialistische kennis of onafhankelijke cliëntondersteuners. Cliënt ondersteuners zijn professionals die samen met een cliënt uitzoeken wat er aan de hand is en van welke ondersteuning en regelingen iemand gebruik kan maken. Een aanvullende tip vanuit de interviewronde: zet ervaringsdeskundigen in als je er zelf niet uitkomt. Een ervaringsdeskundige is iemand met dezelfde aandoening die niet alleen naar zichzelf, maar naar de hele groep kan kijken. Steeds vaker worden ervaringsdeskundigen gevraagd in een wijkteam of tijdens een keukentafelgesprek. Het helpt om met elkaar helder te krijgen wat er speelt.

Rode Konen

Harry Gras

'Dit is geen plaats voor vrienden. Ik heb geen vrienden gemaakt. Je moet je naaste net zo lief hebben als dat jezelf lief hebt, en dat probeer ik ook. Maar vrienden is een groot woord. Dit is gewoon voor tijdelijk. We komen en we gaan. Kennissen wel. Maar niet echt vrienden. Ik heb wel vrienden gemaakt, maar die zijn alleen voor dit moment. Dat doe ik bewust. Ik heb ook geen adressen voor na deze behandeling. Het is een hoofdstuk wat ik wil sluiten. Er is een hele goede jongen in de gevangenis waar ik veel mee opgetrokken ben. Een fijne jongen.

Maar ik heb een kindje, en die jongen zit daar nog wel een tijd. Ik heb geen vrienden en dat lijkt me ook niet verstandig. Ik zou niet na die tijd contact willen houden. Goede vrienden die je hier maakt zitten allemaal in hetzelfde schuitje. Mijn levenservaring is; met die vrienden een nieuw leven opbouwen hierna kun je beter niet doen' (J. Wijnja, juni 2014, p. 54.

Mijn maat Rokus Loopik en ik nemen al jarenlang groepen psychiatrische cliënten, beleidsmakers en managers mee naar verschillende steden. Steden zoals New York, Boekarest, Gent en Oslo etc. Deze reizen heten 'Learning Experiences'. Het doel van zo'n reis is 'reframing'. Reframing waarbij de verandering van de context gebeurtenissen een andere betekenis krijgen. De deelnemers worden tijdens de reis uit hun natuurlijke omgeving gehaald, zodat ze niet kunnen terugvallen op automatisen. De veranderde context biedt deelnemers een onverwachte kans om nieuwe inzichten en inspiratie op te doen, om te netwerken, om mensen te ontmoeten die zij anders nooit ontmoet hadden. Op deze wijze kunnen ze hun horizon te verbreden. Deelnemers bouwen nieuwe overtuigingen op, op basis waarvan zij, eenmaal terug in Nederland, met nieuwe energie kunnen werken aan hun herstel of aan innoverende projecten binnen hun instelling. De expeditie wordt gekenmerkt door bijeenkomsten vooraf, dialogen en bijeenkomsten achteraf. De nieuwe contacten en de onverwachte gebeurtenissen geven deelnemers impulsen, nieuwe ideeën om eenmaal terug in Nederland te starten met het opzetten van stichtingen, het volgen van opleidingen, het starten van een eigen bedrijfje, werknemer worden bij verschillende zorginstellingen enz. De deelnemers krijgen een boost waardoor ze de moed en het zelfvertrouwen (terug)krijgen om hun eigen kwaliteiten te delen.

Op de website van Rokus Loopik (www.rokusloopik.com) beschrijft Rob de Jong het volgende:

'Vanaf het moment van aanmelding verandert de toestand van de deelnemers. Van een gewoon mens met een psychiatrische beperking naar expeditielid. Ik heb bij de voorbereidingen van de eerste reis uit eerste hand kunnen ervaren hoe ingrijpend en betekenisvol zelfs die kleine verandering al is. En ook de bestemming van de expeditie is betekenisvol. Het intensief contact leggen met "peers" die ook hun eigen expeditie doen en hebben gedaan, is opnieuw van grote betekenis. Ook het feit dat zij daar kunnen ervaren wat het is om naast "consumer" ook "operator" te kunnen zijn, blijkt steeds opnieuw bepalend te zijn. Waarbij de rollen (expeditielid, operator) zowel op maatschappelijk niveau als op individueel niveau ervaren worden. Er treedt automatisch een parallelproces op tussen de expeditie naar New York en de expeditie naar je eigen rol in het leven.

Het woord expeditie en zelf aan het roer te staan als operator van je eigen leven zijn de positieve uitkomsten van de reizen. Positieve reacties die we terug krijgen zijn ontelbaar en dat verwondert me elke keer. Na een bezoek aan een instelling komen de mensen met rode konen terug. Ze zitten vol met levensvuur, kunnen niet wachten om te kunnen ontladen om hun verhalen te vertellen over wat ze hebben mee gemaakt. Geraakt door wat ze hebben gezien en gevoeld.

Wat is dat toch, dat een zo simpel gegeven als mensen meenemen naar iets nieuws zo'n grote impact heeft? Is het de vriendschap en trouw die ze tijdens de reis voelden? Is het dat ik niet geloof in het huidige aanbod van de psychiatrische behandeling? Is het een existentieel gegeven, dat we van waarde willen zijn? Hoe belangrijk is het dat er naar je verhalen geluisterd wordt? Is de verandering, het 'nieuwe' genoeg om de systemische processen in ons lichaam productief in werking te zetten. Is het een vorm van priming, dat je sneller herkent, wat je eerder hebt waargenomen?

Is het, het onbekende dat maakt dat je, je angst overwint? Is het de ontmoeting met een ander? Is een kracht de ontmoeting met louter positieve mensen? Is het de actie, beleving, reflectie en de combinatie hiervan? Staat de reis synoniem voor een vroedvrouw, die mensen helpt te bevallen van hun eigen mogelijkheden? Is het dat ik me wil afzetten tegen de elitaire psychiatrie?

Of is het combinatie van dit alles?

Nee, het gaat om een laag dieper, de context van vriendschap. Het woord vriendschap en meesterschap gebruiken we regelmatig tijdens de reizen. De filosoof Aristoteles en Politiek denker Hannah Arendt beschrijven het woord vriendschap als de betekenis van een diepere verbinding.

De kracht van het krijgen van rode konen bij de reizen begint, mijns inziens, bij priming van het woord vriendschap.

Een woord dat Joan Bargh, (geciteerd in Simpel,2010) één van de voornaamste onderzoekers op dit vlak, definieert met: 'De manier waarop recente of momentane ervaringen op een passieve manier (dus zonder dat de wil zich er actief mee bemoeit) een interne paraatheid creëert'.

We spreken dus over beïnvloeding, we dienen gewaar te zijn als hulpverlener, systeemtherapeut dat het niet zo is dat de woorden die we spreken de meeste invloed uitoefenen. Dat is namelijk niet zo! Er is ook altijd sprake van onbewuste beïnvloeding, of scherper gezegd; Er zijn factoren waarvan we gewoonweg niet weten dat ze ons beïnvloeden. Terug naar de woorden rode konen en het levensvuur. Die worden teweeg gebracht door het woord vriendschap. In de cortex gebeurt het volgende bij het woord vriendschap;

"Vriendschappelijk samen zijn en lastige situaties met elkaar delen verhogen de activiteit rond de gyris singularis (het centrum van emotieregulatie) en de hippocampus (waar herinneringen worden ingeslepen) in ons brein" (Mieras, 2007, p. 252).

"Voor Arendt is vriendschap de politieke deugd 'par excellence': vrienden delen met elkaar een wereld en onthullen in dat deelgenootschap 'wie' ze zijn. Vrienden in elkaar als persoon geïnteresseerd; ze zijn bovenal geïnteresseerd in de manier waarop ze de wereld verschillend ervaren en komen in de uitwisseling van ervaringen tot het besef dat de wereld hun gegeven is om er gemeenschappelijk zorg voor te dragen. Ze voelen zich gemeenschappelijk verplicht tegenover de wereld en verruimen ze de eigen kijk op de wereld. Een gesprek onder vrienden, waarin wel en wee worden gedeeld, humaniseert de wereld" (De Schutter en Peeters,2015,p. 140).

De systemische benadering van de rode konen

Systemisch gezien is het of je, je systeem (ver) laat, je verlaat je oude regelmaat en komt in een gemeenschap van het elkaar ont moeten, een nieuwe positie, de uitwisselingen kunnen leiden tot nieuwe of andere opvattingen, je voelt en ervaart andere patronen, Er word geschud aan de impliciete regels. De positieve feedback tijdens de reizen is erop gericht dat het systeem verandert en dat een bepaalde systeemnorm, die tot dan toe gold, word losgelaten. De context van een andere omgeving en zich bevinden onder louter positieve mensen zorgt voor een energiestroom die de mens in zijn kracht zet en het bloed naar de wangen stuwt. Een vorm van priming. Een proces wat zijn eigen gang en wat een arousal geeft en bewust opgemerkt wordt door derden. Als het goed is zal het nieuwsgierigheid opwekken bij zijn systeemleden. Vriendschap is een gevoel van wederzijds begrip wetende dat het nooit in één definitieve waarheid kan worden samengevat.

Dit zijn voor mij tevens de uitgangspunten van een systeemtherapeut die systemen met elkaar probeert aan te zetten tot dialogeren.

Het doet me denken aan een spreuk die jaren geleden op de muur van het Centraal museum in hele kleine letters stond geschreven:

Amo; volo ut sis/ Ik heb je lief: ik wil dat je er bent en dat je bent.

Een krachtig parallel met de reizen en een systeem therapeut.

Ik heb stellig het gevoel dat ik hier een kern en de kracht van de 'Learning Experiences' te pakken heb.

Conclusie

Alles tezamen voelen de reizen als een vorm van aanhechting, het gezamenlijk spreken, oordelen, luisteren en tegelijkertijd een koude douche krijgen door open te staan voor nieuwe vriendschappen zonder correctie en heerschappij. De diepere verbinding van vriendschap die tot uiting komt in ontroering, intimiteit, geborgenheid en bovenal de waardering en de lol die we samen beleven.

Geraadpleegde bronnen

- Mieras, M. (2007). *Ben ik dat?: wat hersenonderzoek vertelt over onszelf*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam Uitgevers
- Schutter, D., Peeters, (2015) *R. Hannah Arendt, Politiek Denker*. Zoetermeer: Uitgeverij Klement
- Cauffman, L. (2010) *Simpel, oplossingsgerichte positieve psychologie in actie*. Den Haag: Uitgevers Boom lemma
- Wijna, J. (2014). *Reisgids Den Dolder: Het leven in een psychiatrische kliniek in de woorden van haar bewoners*. Uitgever: Stichting Kunstenaarsverblijf, Het vijfde seizoen.
- www.rokusloopik.com Rob de Jong. Divisiedirecteur Altrecht, 2013. Geraadpleegd op 13 december 2015